ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ WALTER VAN GERVEN της 22ας Οκτωβρίου 1992 *

Κύριε Προεδρε,
Κύριοι δικαστες,

1. Στην υπό κρίση υπόθεση, το tribunal des affaires de sécurité sociale de Bobigny (Γαλλία) ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί, μέσω προδικαστικής αποφάσεως, σχετικά με το περιεχόμενο της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ διακινουμένων και εγχωρίων εργαζομένων, όπως αυτή περιλαμβάνεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος [1], και στον κανονισμό (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας [2].

Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Koua Poirrez (προσφεύγων της κύριας δίκης) και του caisse d'allocations familiales de la région parisienne (CAFRP), που έχει τώρα υποκατασταθεί από το caisse d'allocations familiales (CAF) de la Seine-Saint-Denis (καθού της κύριας δίκης). Η ουσία της διαφοράς έγκειται στην αίτηση του Koua Poirrez περί χορηγήσεως του γαλλικού επιδόματος για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Το ιστορικό της διαφοράς

2. Ο Koua Poirrez γεννήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1966 στην Ακτή του Ελεφαντοστού. Με απόφαση της 28ης Ιουλίου 1987, που κατέστη εκτελεστή στη Γαλλία με απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1987, υιοθετήθηκε από τον Bernard Poirrez, Γάλλο υπήκοο κατοικούντα και εργαζόμενο στη Γαλλία. Ωστόσο, ο Koua Poirrez δεν έχει, εκ του λόγου αυτού, αποκτήσει μέχρι σήμερα τη γαλλική ιθαγένεια αλλά, αντιθέτως, διατηρεί πάντοτε την ιθαγένεια της Ακτής του Ελεφαντοστού [3].

Η αίτηση του Koua Poirrez περί χορηγήσεως του γαλλικού επιδόματος για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες απορρίφθηκε από το CAF. Με απόφασή της της 6ης Σεπτεμβρίου 1990, η επιτροπή φιλικής διευθετήσεως διαφορών του caisse d'allocations familiales συνετάχθη προς την άποψη του CAF. Ο Koua Poirrez, με έγγραφο της 26ης Φεβρουαρίου 1991, άσκησε κατά της αποφάσεως αυτής προσφυγή ενώπιον του tribunal des affaires de sécurité sociale de Bobigny (στο εξής: αιτούν δικαστήριο).

3. Δυνάμει του άρθρου L. 821-1 του γαλλικού κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως δικαίωμα για το επίδομα για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες έχει μόνο «κάθε πρόσωπο γαλλικής ιθαγενείας ή υπήκοος χώρας έχουσας συνάψει σύμβαση αμοιβαιότητας σχετικά με τη χορήγηση επιδομάτων στους ενηλίκους με ειδικές ανάγκες». Ο *Guide de l'allocataire* (οδηγός για δικαιούχους επιδομάτων) που έχει εκδοθεί από το CAFRP

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ολλανδική.

1 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33, όπως έχει τροποποιηθεί από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 312/76 της 9ης Φεβρουαρίου 1976 (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 69).

2 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64.

3 — Στις 16 Δεκεμβρίου 1987, ο Koua Poirrez υπέγραψε δήλωση περί γαλλικής ιθαγενείας. Η δήλωση αυτή κηρύχθηκε απαράδεκτη από το tribunal de grande instance de Bobigny. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο ενδιαφερόμενος έχει προσβάλει την απόφαση αυτή ενώπιον του cour d'appel de Paris. Δοθέντος ότι το ζήτημα σχετικά με το αν ο Koua Poirrez έχει, λόγω της υιοθεσίας του, αποκτήσει τη γαλλική ιθαγένεια αποτελεί πρόβλημα ερμηνείας του εσωτερικού γαλλικού δικαίου και όχι του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί του σημείου αυτού.

προσθέτει ότι το επίδομα για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες μπορεί να χορηγείται και στους υπηκόους των κρατών μελών της Κοινότητας καθώς και στους συντηρούμενους απ' αυτούς συζύγους, ανιόντες ή κατιόντες. Διά της προσθήκης αυτής, το γαλλικό κράτος θέλησε να εφαρμόσει την κοινοτική νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως και κυρίως τον κανονισμό 1612/68 [4]. Δυνάμει της νομοθεσίας αυτής, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι που κατάγονται από κράτος μέλος της Κοινότητας καθώς και τα μέλη της οικογένειάς τους απολαύουν, στο κράτος μέλος όπου εργάζονται, των ιδίων με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους κοινωνικών πλεονεκτημάτων [5].

Ο Koua Poirrez δεν είναι — υποτίθεται — Γάλλος υπήκοος. Εξάλλου, δεν είναι υπήκοος χώρας της Κοινότητας ούτε συντηρούμενος κατιών διακινουμένου εργαζομένου υπηκόου της Κοινότητας ούτε υπήκοος χώρας έχουσα υπογράψει σύμβαση αμοιβαιότητας με τη Γαλλία σχετικά με τη χορήγηση επιδομάτων για άτομα με ειδικές ανάγκες. Υπό τις περιστάσεις αυτές, αξίωση για τέτοια επιδόματα δεν είναι, κατά το CAF, δυνατή.

4. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι αυτή η άποψη του CAF καταλήγει σε μια κατάσταση αντίστροφης (à rebours) δυσμενούς διακρίσεως, όπου τα μέλη, που δεν είναι κοινοτικοί υπήκοοι, της οικογενείας Γάλλου εργαζομένου βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τα μέλη της οικογενείας, που δεν είναι κοινοτικοί υπήκοοι, διακινουμένων εργαζομένων υπηκόων της Κοινότητας. Πράγματι, αν ο πατέρας του Koua Poirrez ήταν διακινούμενος εργαζόμενος, υπήκοος της Κοινότητας, π.χ. υπήκοος άλλου κράτους μέλους εργαζόμενος στη Γαλλία, ο υιός του, με ιθαγένεια Ακτής Ελεφαντοστού, θα είχε πράγματι δικαίωμα, σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία, για το επίδομα που τώρα του αρνούνται.

Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν μια τέτοια αντίστροφη δυσμενής διάκριση συμβιβάζεται πράγματι με την απαγόρευση διακρίσεων που απορρέει από τα άρθρα 7 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ:

«Είναι σύμφωνος προς τα άρθρα 7 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ ο αποκλεισμός από το επίδομα για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες, το οποίο δικαιούται μέλος της οικογενείας υπήκοου κράτους μέλους της ΕΟΚ (εν προκειμένω εξ υιοθεσίας κατιών) που κατοικεί σε χώρα της οποίας την ιθαγένεια έχει ο αρχηγός της οικογενείας, για τον λόγο ότι οι οδηγίες (διάβαζε: κανονισμοί) 1612/68 και 1251/70 εφαρμόζονται μόνο επί των διακινουμένων εργαζομένων;»

Ξπαρξη αντίστροφης δυσμενούς διακρίσεως

5. Προκειμένου να καθοριστεί αν η ισχύουσα γαλλική νομοθεσία μπορεί πράγματι να δημιουργεί αντίστροφη δυσμενή διάκριση, το Δικαστήριο έθεσε στη Γαλλική Κυβέρνηση τις εξής συμπληρωματικές ερωτήσεις:

«1) Μπορεί το μέλος της οικογενείας ενός διακινουμένου εργαζομένου να αξιώσει το επίδομα για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες όταν ο ενδιαφερόμενος είναι υπήκοος τρίτου κράτους πλην όμως ο διακινούμενος εργαζόμενος, στην οικογένεια του οποίου αυτός ανήκει, έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους;

4 — Η προσθήκη έγινε βάσει των οδηγιών των γαλλικών υπουργικών εγκυκλίων 1370 της 5ης Νοεμβρίου 1987 και 35 της 19ης Μαρτίου 1992.

5 — Βλ. κυρίως τα άρθρα 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 και 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [όπως έχει στο παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983, ΕΕ L 230, σ. 6].

2) Μπορεί το μέλος της οικογενείας ενός εργαζομένου γαλλικής ιθαγενείας να αξιώσει το επίδομα για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες όταν ο ενδιαφερόμενος έχει την ιθαγένεια τρίτου κράτους, ενώ ο εργαζόμενος στην οικογένεια του οποίου ανήκει δεν είναι διακινούμενος εργαζόμενος;»

Η απάντηση της Γαλλικής Κυβερνήσεως στην πρώτη ερώτηση ήταν καταφατική και από τη διατύπωσή της καταφαίνεται και πάλι ότι οι γαλλικές διατάξεις διαπνέονται από τη μέριμνα συμμορφώσεως προς το κοινοτικό δίκαιο. Η απάντηση στη δεύτερη ερώτηση είναι αρνητική, ενώ εξυπακούεται ότι τα μέλη της οικογενείας, που δεν είναι κοινοτικοί υπήκοοι, Γάλλων υπηκόων μπορούν, παρ' όλ' αυτά, να απαιτούν τα επιδόματα για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες εφόσον η Γαλλία έχει συνάψει με τη χώρα καταγωγής τους σχετική σύμβαση αμοιβαιότητας.

Από τον συνδυασμό της καταφατικής απαντήσεως στην πρώτη ερώτηση και της, καταρχήν, αρνητικής απαντήσεως στη δεύτερη προκύπτει ότι η ισχύουσα γαλλική νομοθεσία μπορεί πράγματι να δημιουργεί αντίστροφη δυσμενή διάκριση μεταξύ, αφενός, των μελών της οικογενείας, μη κοινοτικών υπηκόων, διακινουμένων εργαζομένων κοινοτικών υπήκοων που εργάζονται στη Γαλλία και, αφετέρου, των μελών της οικογενείας, που δεν είναι κοινοτικοί υπήκοοι, Γάλλων εργαζομένων στη Γαλλία.

Η συμφωνία με τα άρθρα 7 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης

6. Το άρθρο 7 της Συνθήκης ΕΟΚ απαγορεύει γενικώς κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας:

«Εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας Συνθήκης και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών της απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας.

Το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής και σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δύναται να λαμβάνει με ειδική πλειοψηφία μέτρα για την απαγόρευση των διακρίσεων αυτών.»

Το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ προσαρμόζει την απαγόρευση του άρθρου στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων:

«Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας.»

Το άρθρο 48 τέθηκε με τη σειρά του σε εφαρμογή με ορισμένους κανονισμούς του Συμβουλίου μεταξύ των οποίων οι κανονισμοί 1612/68 και 1251/70, που αναφέρονται στο προδικαστικό ερώτημα, καθώς και ο κανονισμός 1408/71. Τα επιδόματα στα άτομα με ειδικές ανάγκες εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής των κανονισμών αυτών [6].

6 — Βλ., όσον αφορά τους κανονισμούς 1408/71 και 1612/68, την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 63/76, Inzirillo, (Συλλογή τόμος 1976, σ. 767, σκέψεις 7 έως 9 και 21). Τα μέλη της οικογενείας διακινουμένων εργαζομένων μπορούν, δυνάμει του κανονισμού 1408/71, να αξιώνουν μόνο εκ πλαγίου δικαιώματα, δηλαδή δικαιώματα που έχουν αποκτήσει ως μέλη της οικογενείας διακινουμένου εργαζομένου. Βλ. την απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1976, 40/76, Kermaschek (Jurispr. 1976, σ. 1669, σκέψεις 5 έως 7), που έχει προσφάτως επιβεβαιωθεί με την απόφαση της 8ης Ιουλίου 1992, C-243/91, Taghavi (Συλλογή 1992, σ. I-4401, σκέψη 7). Όσον αφορά τους εργαζομένους που σκοπεύουν να διαμείνουν στο έδαφος κράτους μέλους αφού έχουν προηγουμένως απασχοληθεί εκεί, το άρθρο 7 του κανονισμού 1250/71 τους διασφαλίζει την ίση μεταχείριση που τους αναγνωρίζεται από τον κανονισμό 1612/68.

7. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η περίπτωση (μέλους της οικογενείας) εργαζομένου ο οποίος ουδέποτε έχει ασκήσει το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας στο εσωτερικό της Κοινότητας αποτελεί μια καθαρώς εσωτερική κατάσταση, δηλαδή περίπτωση εμπίπτουσα πλήρως στην εσωτερική σφαίρα κράτους μέλους [7]. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αναγνωρίσει ότι οι διατάξεις της Συνθήκης [8] σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων καθώς και οι ρυθμίσεις που έχουν θεσπιστεί για την εφαρμογή τους δεν μπορούν να εφαρμόζονται σε τέτοιες καθαρώς εσωτερικές καταστάσεις [9].

Προκειμένου να πετύχει τη χορήγηση του γαλλικού επιδόματος για άτομα με ειδικές ανάγκες, ο Koua Poirrez επικαλείται την κατάστασή του ως θετού υιού του Bernard Poirrez. Ωστόσο, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι ο τελευταίος είναι Γάλλος υπήκοος ο οποίος ουδέποτε εργάστηκε ή διέμεινε εκτός της Γαλλίας και, επομένως, ουδέποτε άσκησε το δικαιώμά του ελεύθερης κυκλοφορίας στο εσωτερικό της Κοινότητας. Όπως ορθώς παρατηρούν η Επιτροπή και οι Κυβερνήσεις της Γερμανίας, Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου, πρόκειται, όπως είναι επόμενο, εν προκειμένω για μια καθαρώς εσωτερική κατάσταση όπου οι διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων δεν εφαρμόζονται.

8. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο δεν ερωτά το Δικαστήριο αν οι διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εφαρμόζονται σε καθαρώς εσωτερικές καταστάσεις. Αυτό που ζητεί από το Δικαστήριο να μάθει είναι αν η αντίστροφη δυσμενής διάκριση που μπορεί να προκύπτει από την αδυναμία εφαρμογής τέτοιων διατάξεων της Συνθήκης σε καθαρώς εσωτερικές καταστάσεις συμβιβάζεται με τις απαγορεύσεις διακρίσεων των άρθρων 7 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

Ωστόσο, οι απαντήσεις που πρέπει να δοθούν στα δύο ερωτήματα συνδέονται στενώς μεταξύ τους. Καίτοι οι διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων δεν εφαρμόζονται επί καθαρώς εσωτερικών καταστάσεων, είναι, παρ' όλ' αυτά, λογικώς δυνατό να απαγορεύουν όπως, στο πλαίσιο μιας τέτοιας καθαρώς εσωτερικής καταστάσεως, ένα κράτος μέλος επιφυλάσσει έναντι (των μελών της οικογενείας) των ιδίων του υπηκόων μεταχείριση η οποία τους θέτει σε δυσμενή μοίρα έναντι των (μελών της οικογενείας) υπηκόων άλλων κρατών μελών.

9. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δίδεται ταυτόχρονα και η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα όπως αυτό έχει διατυπωθεί από το αιτούν δικαστήριο. Δεν αντίκειται προς τα άρθρα 7 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ ο αποκλεισμός μέλους της οικογενείας μη διακινουμένου εργαζομένου από το ευεργέτημα του επιδόματος για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες, και τούτο διότι οι κανονισμοί 1612/68 και 1251/70, καθώς και ο κανονισμός 1408/71, εφαρμόζονται μόνο επί των διακινουμένων εργαζομένων. Πράγματι, τα άρθρα αυτά δεν εφαρμόζονται στην περίπτωση ενός τέτοιου μέλους οικογενείας.

Η συμφωνία προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου

10. Καίτοι δεν είναι εν προκειμένω αντίθετη προς τη Συνθήκη ΕΟΚ και τη θεσπισθείσα για την εφαρμογή της νομοθεσία μια συνιστώσα αντίστροφη δυσμενή διάκριση κατάσταση, τούτο δεν σημαίνει, επιπλέον, ότι η

7 — Αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 1982, 35/82 και 36/82, Morson (Συλλογή 1982, σ. 3723, σκέψη 18)· της 28ης Ιουνίου 1984, 180/83, Moser (Συλλογή 1984, σ. 2539, σκέψη 16)· της 23ης Ιανουαρίου 1986, 298/84, Iorio (Συλλογή 1986, σ. 247, σκέψη 17), και της 17ης Δεκεμβρίου 1987, 147/87, Zaoui (Συλλογή 1987, σ. 5511, σκέψεις 15 και 16).

8 — Η αδυναμία εφαρμογής σε καθαρώς εσωτερικές καταστάσεις ισχύει και όσον αφορά το άρθρο 7 της Συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο είναι διατυπωμένο κατά τρόπο γενικό και του οποίου το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΟΚ αποτελεί ειδική έκφραση. Βλ. την απόφαση Morson, σκέψεις 14 και 15: «οι εν λόγω διατάξεις».

9 — Έχει επιβεβαιωθεί προσφάτως με την απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 1992, C-153/91, Petit (Συλλογή 1992, σ. I-4973, σκέψη 8).

εν λόγω δυσμενής διάκριση δεν είναι αντίθετη και προς αυτό τούτο το κοινοτικό δίκαιο. Πράγματι, εκτός από τη Συνθήκη ΕΟΚ, μέρος της κοινοτικής έννομης τάξης αποτελούν και ορισμένες γενικές αρχές δικαίου καθώς και διεθνείς συμβάσεις που έχουν συναφθεί από την Κοινότητα.

Συναφώς, προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι, στις παρατηρήσεις που υπέβαλε στο Δικαστήριο, ο Koua Poirrez ελάχιστα επικαλείται τη Συνθήκη ΕΟΚ. Προβάλλει κυρίως το γεγονός ότι μια συνιστώσα αντίστροφη δυσμενή διάκριση κατάσταση είναι ασυμβίβαστη με την Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου καθώς και με τις Συμβάσεις ΑΚΕ-ΕΟΚ.

11. Στο προδικαστικό ερώτημα δεν μνημονεύονται ούτε η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ούτε οι συμβάσεις ΑΚΕ-ΕΟΚ. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αποφανθεί, στο πλαίσιο απαντήσεώς του σε προδικαστικό ερώτημα, ότι είναι δυνατό να οδηγηθεί στο να λάβει υπόψη του, προκειμένου να δώσει σε ένα εθνικό δικαστήριο λυσιτελή απάντηση, κανόνες κοινοτικού δικαίου που το εν λόγω δικαστήριο δεν έχει μνημονεύσει στο ερώτημά του [10]. Με την απόφαση ERT προστίθεται ότι το Δικαστήριο, όταν αποφαίνεται μέσω προδικαστικής αποφάσεως, πρέπει να παρέχει όλα τα στοιχεία ερμηνείας που είναι αναγκαία για την εκτίμηση, από το εθνικό δικαστήριο, της συμφωνίας μιας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως που εντάσσεται στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου προς τα θεμελιώδη δικαιώματα των οποίων τον σεβασμό διασφαλίζει το Δικαστήριο:

«Αντιθέτως, όταν πρόκειται για ρύθμιση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο, εφόσον επιληφθεί προδικαστικώς σχετικής υποθέσεως, υποχρεούται να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που είναι αναγκαία για να μπορέσει αυτό να κρίνει αν η ρύθμιση αυτή συμβιβάζεται με τα θεμελιώδη δικαιώματα, για τον σεβασμό των οποίων· μεριμνά το Δικαστήριο, όπως αυτά προκύπτουν ειδικότερα από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.» [11]

12. Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί διακήρυξη διεθνούς αρχής. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι τέτοιες διακηρύξεις συντελούν στον προσδιορισμό του περιεχομένου των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου. Πράγματι, ύστερα από την απόφαση Nold δεν αμφισβητείται ότι:

«τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου την τήρηση των οποίων διασφαλίζει (το Δικαστήριο)·

(...) οι διεθνείς συμβάσεις που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στις οποίες συνέπραξαν και προσχώρησαν τα κράτη μέλη, παρέχουν επίσης ενδείξεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια του κοινοτικού δικαίου» [12].

Το άρθρο 22 της Παγκόσμιας Διακηρύξεως έχει ως εξής:

«Κάθε πρόσωπο, ως μέλος της κοινωνίας, έχει δικαίωμα για κοινωνική ασφάλιση· δικαιούται να τυγχάνει ικανοποιήσεως των οικονομικών, ασφαλιστικών και μορφωτικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπειά του καθώς και για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς

10 — Απόφαση της 20ής Μαρτίου 1986, 35/85, Tissier (Συλλογή 1986, σ. 1207, σκέψη 9). Βλ. επίσης την απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1990, C-241/89, SARPP (Συλλογή 1990, σ. I-4695, σκέψη 8), και την κατωτέρω υποσημείωση.

11 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89 (Συλλογή 1991, σ. I-2925, συγκεκριμένα σ. I-2951, σκέψη 42).

12 — Απόφαση της 14ης Μαΐου 1974, 4/73, Nold κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1974, σ. 277, σκέψη 13). Βλ. επίσης την παράγραφο 30 των προτάσεων όσον αφορά την απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-159/90, Grogan (Συλλογή 1991, σ. I-4685).

του, και τούτο χάρη στην εθνική προσπάθεια και τη διεθνή συνεργασία, λαμβανομένης υπόψη της οργανώσεως και των πόρων κάθε χώρας.»

13. Επομένως, καίτοι η Παγκόσμια Διακήρυξη και, ειδικότερα, το άρθρο της 22 αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Κοινότητας του οποίου τον σεβασμό διασφαλίζει το Δικαστήριο, δεν νομίζω ότι το Δικαστήριο μπορεί, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, να ελέγξει αν έχουν αυτές τηρηθεί.

Πράγματι, νομίζω ότι η επίμαχη γαλλική ρύθμιση δεν εμπίπτει πλήρως στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, κατά την έννοια της αποφάσεως ERT. Αναμφισβητήτως, η εν λόγω ρύθμιση εμπίπτει στο πεδίο αυτό κατά το μέτρο που — καθώς διαπνέεται από τη μέριμνα εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου κοινωνικής ασφαλίσεως — αναγνωρίζει ορισμένα δικαιώματα στα μέλη της οικογενείας υπηκόων άλλων κρατών μελών. Ωστόσο, ενόψει της προαναφερθείσας νομολογίας του Δικαστηρίου κατά την οποία οι κοινοτικοί κανόνες σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων δεν εφαρμόζονται σε καταστάσεις που εμπίπτουν πλήρως στην εσωτερική σφαίρα κράτους μέλους, η εν λόγω γαλλική ρύθμιση δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου κατά το μέτρο που με αυτή δεν χορηγείται μια σαφώς καθορισμένη παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως στα μέλη της οικογενείας Γάλλων υπηκόων και εισάγει, κατ' αυτόν τον τρόπο, αντίστροφη δυσμενή διάκριση έναντι των μελών της οικογενείας.

Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν είναι αρμόδιο το Δικαστήριο να ελέγξει αν αυτό το μέρος της οικείας εθνικής νομοθεσίας και η αντίστροφη δυσμενής διάκριση που εντεύθεν απορρέει συμβιβάζονται με τα θεμελιώδη δικαιώματα που αποτελούν μέρος του κοινοτικού δικαίου. Επομένως, στα εθνικά δικαστήρια εμπίπτει — ενόψει και των λοιπών ασφαλιστικών δικαιωμάτων που είναι ενδεχομένως δυνατό να αξιώνει ο Koua Poirrez — ο έλεγχος του αν αυτό το μέρος της γαλλικής νομοθεσίας συμβιβάζεται με το άρθρο 22 της Παγκόσμιας Διακηρύξεως και, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, αν ο Koua Poirrez μπορεί να αντλεί από το άρθρο αυτό δικαιώματα.

Η συμφωνία με τις Συμβάσεις ΑΚΕ-ΕΟΚ

14. Ο Koua Poirrez ισχυρίζεται ότι και η Τρίτη και Τέταρτη Σύμβαση ΑΚΕ-ΕΟΚ απαγορεύει κάθε κατάσταση αντίστροφης δυσμενούς διακρίσεως. Οι Συμβάσεις ΑΚΕ-ΕΟΚ, γνωστές επίσης ως συμβάσεις Λομέ, έχουν συναφθεί μεταξύ, αφενός, της Κοινότητας και των κρατών μελών και, αφετέρου, ορισμένων κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού. Η Ακτή του Ελεφαντοστού αποτελεί συμβαλλόμενο στις συμφωνίες αυτές μέρος. Η Τρίτη Σύμβαση ΑΚΕ-ΕΟΚ [13] υπογράφηκε στις 8 Δεκεμβρίου 1984, τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 1986 [14] και έληξε στις 28 Φεβρουαρίου 1990 [15]. η Τέταρτη Σύμβαση [16] υπεγράφη στις 15 Δεκεμβρίου 1989 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Σεπτεμβρίου 1990 [17]. Αφ' ης στιγμής τέθηκαν σε ισχύ, οι συμβάσεις αυτές, οι οποίες συνήφθησαν σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 238 της Συνθήκης ΕΟΚ, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της κοινοτικής έννομης τάξης και, επομένως, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφαίνεται μέσω προδικαστικών αποφάσεων ως προς την ερμηνεία τους [18].

13 — Τρίτη Σύμβαση ΑΚΕ-ΕΟΚ που υπεγράφη στη Λομέ στις 8 Δεκεμβρίου 1984 (ΕΕ 1986, L 86, σ. 3).

14 — Βλ. την πληροφορία του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της Τρίτης Σύμβασης ΑΚΕ-ΕΟΚ η οποία υπογράφηκε στη Λομέ στις 8 Δεκεμβρίου 1984 (ΕΕ 1986, L 86, σ. 209).

15 — Άρθρο 291 της Τρίτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ.

16 — Τέταρτη Σύμβαση ΑΚΕ-ΕΟΚ η οποία υπεγράφη στη Λομέ στις 15 Δεκεμβρίου 1989 (ΕΕ 1991, L 229, σ. 3).

17 — Βλ. την πληροφορία του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της Τετάρτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ η οποία υπεγράφη στη Λομέ στις 15 Δεκεμβρίου 1989 (ΕΕ 1991, L 229, σ. 287).

18 — Απόφαση της 30ής Απριλίου 1974, 181/73, Heageman (Συλλογή τόμος 1974, σ. 245, σκέψεις 4 έως 6), που έχει προσφάτως επιβεβαιωθεί με την απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-192/89, Sevince (Συλλογή 1990, σ. I-3461, σκέψη 8), και με τη γνωμοδότηση της 14ης Δεκεμβρίου 1991, 1/91 (Συλλογή 1991, σ. I-6079, σκέψεις 37 και 38).

15. Ο Koua Poirrez επικαλείται ειδικώς δύο διατάξεις των συμβάσεων με τις οποίες απαγορεύονται διακρίσεις, και συγκεκριμένα το άρθρο 5, παράγραφος 2, της συμβάσεως και το παράρτημα Χ της Τελικής Πράξεως της Τρίτης Συμβάσεως, όπως έχει εν τω μεταξύ αντικατασταθεί από το παράρτημα VI της Τελικής Πράξεως της Τετάρτης Συμβάσεως.

16. Το άρθρο 5, παράγραφος 2, της Τετάρτης Συμβάσεως ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι:

«(...) τα μέρη επαναλαμβάνουν τη βαθιά προσήλωσή τους (...) στα δικαιώματα του ανθρώπου (...) (για) μη διακριτική μεταχείριση· αστικά και πολιτικά δικαιώματα· οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά (...) (δικαιώματα).

Επιβεβαιώνουν τις υποχρεώσεις τους και τη δέσμευσή τους στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου να καταπολεμήσουν, με στόχο την εξάλειψή τους, όλες τις μορφές διακριτικής μεταχείρισης που βασίζονται στην εθνότητα (...) Τα κράτη μέλη της Κοινότητας (ή/και, ενδεχομένως, η ίδια η Κοινότητα) και τα κράτη της ΑΚΕ εξακολουθούν να φροντίζουν, στα πλαίσια των νομικών ή διοικητικών μέτρων που έχουν ή θα έχουν λάβει, ώστε οι μετανάστες εργαζόμενοι, οι φοιτητές και οι άλλοι αλλοδαποί που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφός τους να μην υφίστανται καμία διακριτική μεταχείριση βάσει φυλετικών, θρησκευτικών, πολιτιστικών ή κοινωνικών διαφορών, ιδίως όσον αφορά (...) την υγεία, τις άλλες κοινωνικές υπηρεσίες και την απασχόληση».

Από το κείμενο αυτό προκύπτει ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, της Τετάρτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ, όπως ακριβώς και η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου — στην οποία άλλωστε ρητώς αναφέρεται το προοίμιο της συμβάσεως [19] — αποτελεί μη αναγκαστική διακήρυξη αρχής σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μόνο στην τελευταία της φράση η αναφερθείσα διακήρυξη, η οποία είναι διατυπωμένη κατά τρόπο γενικό, συγκεκριμενοποιείται σε κάποιον βαθμό. Ωστόσο, στην τελευταία αυτή φράση δεν γίνεται αναφορά στη διάκριση λόγω ιθαγενείας.

17. Το παράρτημα Χ της Τελικής Πράξεως της Τρίτης Συμβάσεως, όπως έχει αντικατασταθεί από το παράρτημα VI της Τελικής Πράξεως της Τετάρτης Συμβάσεως με τίτλο «Κοινή δήλωση σχετικά με τους εργαζομένους οι οποίοι είναι υπήκοοι ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη και διαμένουν νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους ή κράτους ΑΚΕ», ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι:

«2. Οι εργαζόμενοι υπήκοοι ενός κράτους ΑΚΕ που ασκούν νομίμως μισθωτή δραστηριότητα στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και τα συνοικούντα μέλη της οικογενείας τους απολαύουν, στο κράτος μέλος αυτό, μεταχείρισης η οποία χαρακτηρίζεται από την έλλειψη κάθε διάκρισης λόγω ιθαγενείας σε σύγκριση με τους δικούς του υπηκόους όσον αφορά τις παροχές κοινωνικής προνοίας οι οποίες συνδέονται με την απασχόληση (...)»

Αφήνοντας κατά μέρος το ζήτημα αν η διάταξη αυτή παράγει άμεσα αποτελέσματα [20], ήδη από μια πρώτη ανάγνωση προκύπτει

19 — Προοίμιο, πέμπτη αιτιολογική σκέψη (ΕΕ 1991, L 229, σ. 10).

20 — Σχετικώς, το Δικαστήριο εφαρμόζει το ακόλουθο κριτήριο: «Διάταξη συμφωνίας που συνήφθη από την Κοινότητα με τρίτες χώρες πρέπει να θεωρείται ότι εφαρμόζεται απευθείας, όταν, ενόψει του γράμματός της, καθώς και του αντικειμένου και της φύσεώς της συμφωνίας, συνεπάγεται σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση, που δεν εξαρτάται, ως προς την εφαρμογή και τα αποτελέσματά της, από τη θέσπιση οποιασδήποτε μεταγενέστερης πράξεως» (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel (Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 14). Όσον αφορά την ανάλυση της εφαρμογής από το Δικαστήριο του κριτηρίου αυτού, βλ. τις προτάσεις μου σχετικά με την απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1991, C-18/90, Kziber (Συλλογή 1991, σ. I-199, σκέψεις 7 έως 13).

ότι η διάταξη αυτή ουδόλως εφαρμόζεται επί του Koua Poirrez. Βεβαίως, το εν λόγω πρόσωπο είναι υπήκοος κράτους ΑΚΕ, πλην όμως δεν ασκεί έμμισθη δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους. Εφόσον ο θετός του πατέρας δεν είναι υπήκοος κράτους ΑΚΕ, ο Koua Poirrez δεν μπορεί να επικαλείται την ιδιότητά του ως μέλους της οικογενείας εργαζομένου υπηκόου κράτους ΑΚΕ ασκούντος νομίμως έμμισθη δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους.

Συμπέρασμα

18. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα ως εξής:

«Δεν αντίκειται προς τα άρθρα 7 και 48, παράγραφος 2, καθώς και τη θεσπισθείσα για την εφαρμογή τους νομοθεσία ο αποκλεισμός ενός μέλους της οικογενείας κοινοτικού υπηκόου, ο οποίος ανέκαθεν και κατοικούσε και εργαζόταν στο κράτος του οποίου έχει επίσης την ιθαγένεια, από τη χορήγηση του επιδόματος για ενηλίκους με ειδικές ανάγκες. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά το άρθρο 5, παράγραφος 2, της Τετάρτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ και το παράρτημα VI της Τελικής Πράξεως της εν λόγω Συμβάσεως.

Εν προκειμένω, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να ελέγξει αν έχουν τηρηθεί οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου των οποίων μέρος αποτελεί το άρθρο 22 της Παγκόσμιας Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.»